

TÜRK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 33, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received: 16.05.2023*

Kabul Tarihi / *Date of Accepted: 10.06.2023*

Sayfa / *Page: 204-220*

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer:*

 Yunus AKTEPE

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Doktora Öğrencisi

yunusaktepe@gmail.com

KELKİT YÖRESİ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AĞIZ ÖZELLİKLERİNİN YAZMA BECERİLERİNE ETKİSİ

Öz

Türkçe dersi temel olarak dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma dil beceri alanlarını içermektedir. Türkçe dersinin öğrenciye kazandırılması hedeflenen özel amaçlarından biri de öğrencilerin Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanmasıdır. Türkçe eğitim süreçlerinde öğrencilerin yazma becerilerini edinirken yazım kurallarını kavramaları ve bu kuralları benimseyip uygulama alışkanlığı edinmeleri amaçlanmaktadır. Dilin temel beceri alanları sistemli bir bütün hâlinindedir ve birbirlerini etkilemektedir. Konuşma becerileri ve alışkanlıkları öğrencilerin yazma eğitimi süreçleri üzerinde oldukça tesirlidir. Özellikle yerel ağız kullanımlarının yazma becerisi çalışmaları üzerinde doğrudan etkisi vardır. Bilhassa şehir dışı yerleşim bölgelerinde, yerel ağız unsurlarına dayalı bir dil çevresinde yaşayan öğrencilerin yazım kurallarını uygularken ağız özelliklerinin etkisine dayalı yazım hataları yaptıkları görülmektedir. Çalışmamızda öğrencilerden elde edilip incelenen cümleler, öğrencilerin yazdığı gibi değiştirilmeden ele alınmış ve yaptıkları yazım hatalarının bir kısmının günlük konuşma dilini şekillendiren yerel ağız kullanımlarından kaynaklandığı görülmüştür. Öğrencilerin yerel ağız kullanımlarından kaynaklı yazım hataları dil özelliklerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir. Farklı sebeplerden kaynaklanan yazım hataları çalışmanın amacından uzaklaşmamak adına araştırma kapsamına alınmamıştır. İnceleme

neticesinde yapılan tespitlere çalışmanın sonuç kısmında maddeler hâlinde ayrıca yer verilmiştir. Dil becerisi çalışmalarının yerel ağız unsurlarının etkisi dikkate alınarak plânlanması ve uygulanması, Türkçe eğitim süreçlerinin dersin özel amaçlarına ulaşma konusunda daha nitelikli yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Türkçe Eğitimi, Yazma Becerileri, Yerel Ağız, Yazı Dili

THE EFFECT OF DIALECT FEATURES ON WRITING SKILLS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN KELKIT REGION

Abstract

Turkish course basically includes listening/watching, speaking, reading and writing language skills. One of the specific aims of the Turkish course is to enable students to use Turkish consciously, correctly and carefully in accordance with the rules of speaking and writing. In the Turkish education process, it is aimed that the students comprehend the spelling rules while acquiring their writing skills and acquire the habit of adopting and applying these rules. The basic skill areas of the language are in a systematic whole and affect each other. Speaking skills and habits are highly influential on students' writing education processes. In particular, local dialect usages have a direct effect on writing skills. It is seen that students living in a language environment based on local dialect elements, especially in out-of-town settlements, make spelling mistakes based on the effect of dialect features while applying the spelling rules. In our study, the sentences obtained from the students and analyzed were handled without changing them as they were written, and it was seen that some of the spelling mistakes they made were caused by the local dialect usage that shapes the daily spoken language. Spelling errors caused by students' local dialect usage were examined by classifying them according to language characteristics. Spelling errors caused by different reasons were not included in the scope of the study in order not to deviate from the purpose of the study. The findings made as a result of the examination are also included in the conclusion part of the study. Planning and implementation of language skills studies by taking into account the effect of local dialect elements will contribute to a more qualified execution of Turkish education processes in reaching the specific objectives of the course.

Key words: Turkish Language, Turkish Education, Writing Skills, Dialect, Written Language

1. Giriş

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019)'nda, dil becerileri arasında öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesine de değinilmiş ve yazma becerileri Türkçe dersinin dört temel alanından biri olarak gösterilmiştir. Aynı zamanda temel dil becerilerinin bir bütünlük içerisinde yapılandırıldığı vurgulanmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır.¹

Öğretim programında da belirtildiği üzere Türkçenin dört temel beceri alanı öğrencilerin dil gelişimi sürecinde birbirlerini etkilemektedir. Öğrencilerin dil edinimleri okuldan önce aile hayatında başlamakta ve dil gelişimleri sistemli örgün eğitim etkinliklerinin yanı sıra doğal yaşam alanından da etkilenmektedir. Hayatının büyük bir kısmını okul dışında geçiren öğrencilerin temel dil becerileri çevresel faktörlerin etkisi altında kalmaktadır. Günlük konuşma dilinin yazma becerilerini etkilemesi ise kaçınılmaz olmaktadır. Özbay (2005:177), konuşma ve yazma becerilerinin etkileşimini şu şekilde ifade etmektedir:

Birbirinden bağımsız olmayan konuşma ve yazma becerisinin gelişmesine ve öğrencilerin yazılı anlatımlarının standart dile uygun hâle getirilmesine, yaratıcı yazma çalışmalarıyla beraber konuşma etkinliklerinin de katkı sağlayacağı görülmektedir. Türkçe dersindeki etkinlikler dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri arasında gereken yerlerde geçişler sağlanarak yapılmalıdır.

Dil; genel anlamda belirli bir kalıp içine sokulamayan, çok yönlü ve canlı bir sistemdir. Bir dilin yerel kullanıcılarının tamamının belirli bir eğitime tabi tutularak ülke sınırları içinde her alanıyla tek düze bir dile erişmek mümkün değildir. Dilin değişebilirliği hakkında Semra ve Cengiz Alyılmaz (2018:8),

Bir dil, onu konuşanların boylarına, yaşadıkları coğrafyalara, bölgelere, yetiştirme tarzlarına, sosyal ve kültürel düzeylerine, eğitimlerine, meslek gruplarına, yaşlarına vd. göre gelişir, değişir ve şekillenir. Bu sebeple de dilleri konuşanların ve bilenlerin aynı derecede ve aynı şekilde kullanması beklenemez.

cümleleri ile düşüncelerini belirtmişlerdir. Dil çeşitliliğinin en önemli göstergelerinden biri de aynı zamanda dilin taşıyıcısı ve zenginliği olan yerel ağızlardır. Özellikle kırsal kesimlerde yerel ağızlar, öğrencinin dili kullanma becerisini en geniş ölçüde belirleyen unsurlardan biridir. Konuşma dili ve ağızların etkisi hakkında Buran (2002:97) düşüncelerini,

Konuşma dili, insanın anne karnındayken duyduğu, hayatı boyunca düşünmede, var etmede ve iletişimde yararlandığı doğal dilidir. Standart dil bu yüzden kaynağını konuşma dilinden alır. Konuşma dili ve ortak dil birbirinden karşılıklı olarak faydalanır. Konuşma dilinin önemli bir unsuru olan ağızlar düşünüldüğünde, ağızlar standart dilden söz varlığını geliştirmede yararlanırken ortak dil; kelime, ekler ve eklerin işlevleri konusunda ağızlardan yararlanır.

ifadeleri ile dile getirmiştir. Bilhassa çok kısa mesafelerde dahi çeşitlilik gösterebilen yerel ağız kullanımlarının Türkçe dersinin temel becerileri üzerindeki tesiri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bir çocuk dil edinim basamaklarından evvela dinleme/izleme ve konuşma yetilerini okuldan önce çevresinde edinmekte ve bu süreçte de dil öğrenimi daha ziyade yerel ağızların etkisi altında olmaktadır. Dinleme/izleme ve konuşma becerileri yerel ağız etkisinde gelişen bir çocuğun

¹ Bkz., Türkçe Dersi Öğretim Programı, Ankara 2019.

örgün eğitim kapsamında edinilmesi beklenen dil becerilerinden olan yazma becerisi de netice olarak yerel ağızlardan etkilenmektedir.

Ağız, TDK Sözlük'te madde başı olarak gösterilmiş ve on birinci maddede, "Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili."² şeklinde tanımlanmıştır. Zeynep Korkmaz (1992:4) *Gramer Terimleri Sözlüğünde* ağız terimini, "Bir dilin veya lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri: Türkiye Türkçesinin İstanbul ağızı. Aydın ağızı. Konya ağızı, Nevşehir ağızı. Taşra ağızı. Anadolu ve Rumeli ağızları gibi" ifadesiyle açıklamıştır. Nurettin Demir (2002:105) ise bir dil terimi olarak ağız kavramını şöyle tanımlamıştır,

Dil coğrafyası incelemeleri çerçevesinde kullanılabilir bir terim olarak ağız, aynı kökenden geldiği üst sistem durumundaki bir standart dile bağlı, doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, bulunduğu bölgeden uzun süre ayrı kalmamış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türleriyle karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmi ortamlarda kullanılmamasından kaçınılan, yazılı bir gelenek oluşturamamış, iletişim alanı sınırlı, bağlı olduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlaşmanın korunacağı oranda ayrılabilen, prestiji standart dile göç daha az yerel konuşma biçimleridir. Sınıflandırmaya esas alınacak ölçütlere göre ağızların sınırları genişleyip daralabilir. Bir ağız, birden fazla alt ağızı içerisinde barındırabilir.

Eldeki çalışmada incelenen Gümüşhane Kelkit ağızına Leyla Karahan yapmış olduğu sınıflandırmada, ana ağız gruplarından *Doğu Grubu Ağızları* alt gruplarından *II. Grup* içerisinde yer vermiştir.³

Öğrenciler yazma etkinlikleri yaparken zaman zaman yerel ağız özelliklerini de çalışmalarına yansıtılabilmektedirler. Türkçe dersinin özel amaçlarından biri de, *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması*⁴, olarak gösterilmiştir. Türkiye Türkçesinin yazım kuralları TDK tarafından hazırlanan Yazım ve İmlâ Kılavuzlarında belirlenmiştir. Öğrencilerden de yazılarını bu kurallar çerçevesinde oluşturmaları ve hayatları boyunca bu kuralları benimsemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin bu doğrultuda yazma becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler mutlaka yapılmalıdır. Yapılacak olan etkinlikler ile yazma dilinin konuşma dilinden farklı olduğu öğrencilere kavratılmalıdır. Aktaş ve Gündüz (2004:123), öğrencileri konuşma ve yazma dilini ayırt edebilmelerine yönelik etkinlikler yapılması hakkında düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir,

Okullarda öğrencilerin konuşma dili ve yazma dili farklılığını kavrayabilmesi için düzenli yazma ve konuşma etkinlikleri yapılmalıdır. Yazma öğretiminde öğrencileri düşünmeye sevk edecek, onların hayal dünyalarını geliştirecek ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaracak, dersi tekdüzelikten kurtarıp faydalı duruma getirecek uygulamalar yaptırılabilir.

Ancak yazım kurallarını uygulama noktasında öğrencilerin kimi zaman çeşitli hatalar yaptıkları gözlemlenmektedir. Bu hataların bir kısmı yerel ağız kullanımlarının bir sonucu olarak bilinçsiz bir şekilde yapılmaktadır. Yerel ağız özelliklerinin yazıya aktarılması öğrencilerin temel

² Bkz., Büyük Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 2011.

³ Bkz., Karahan, Leyla, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara, 2014, s. 96.

⁴ Bkz. Türkçe Dersi Öğretim Programı, Ankara 2019.

yazma hedeflerine ulaşmalarını ve standart bir yazı dili kullanımını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Türkçe eğitiminde yerel ağız unsurları da göz önünde bulundurulmalı ve öğrenciler bu konuda bilinçlendirilmelidir. Eldeki çalışma, bu düşünceden hareketle Türkçe derslerinde öğrencilerin yazı çalışmalarına ait verilerin incelenerek yerel ağız unsurlarının Türkçe eğitimi alanlarından yazma becerileri üzerindeki etkisi göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Yazım kurallarını uygulama becerisini etkileyen ağız özellikleri belirlenerek çalışmaya aktarılmış, tespit edilen unsurlar ses ve şekil özellikleri dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçların Türkçe eğitiminde yerel ağız özelliklerinin etkisi hakkında farkındalık oluşturması beklenmektedir. Özellikle yazma çalışmalarında ağızların göz önünde bulundurulması planlama yapılması ve ders içeriğinin buna göre yapılandırılması, Türkçe dersi özel hedeflerine ulaşmada daha etkili eğitim ortamları hazırlanmasına vesile olacaktır.

Eldeki çalışma öğrencilerin yerel ağız özelliklerinin, Türkçe eğitimi kapsamında yazım kurallarını uygulama becerilerine etkisini araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Gümüşhane ili Kelkit yöresi ağızlarının yazım kurallarına etkisini belirlemek gayesiyle bu ilçede bulunan taşıma merkezi iki ortaokuldaki öğrencilerin çalışmaları araştırmaya dâhil edilmiştir. Genel bir değerlendirme yapabilmek için ortaokul seviyesindeki her sınıf düzeyinden öğrencilerin yazıları üzerinde çalışılmıştır. Ağız özelliklerinin bir yörenin farklı yerleşim birimlerinde dâhi çeşitlilik gösterebileceği göz önünde bulundurulması birçok köyden öğrencinin bulunduğu taşıma merkezi olan okullar seçilmiştir. Toplam seksen öğrencinin Türkçe derslerinde biyografi, anı ve masal türünde hazırlanmış oldukları yazı çalışmaları incelenmiştir. Öğrencilerin gelişim seviyelerine ve ifade kabiliyetlerine uygun olması bakımından beş ve altıncı sınıf öğrencilerinin masal, yedinci sınıf öğrencilerinin anı, sekizinci sınıf öğrencilerinin ise otobiyografi türündeki yazıları çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma kapsamında yazıları incelenen öğrenciler beşinci sınıf seviyesinden başlamak suretiyle birden seksene kadar numaralandırılarak yazısından örnek alınan öğrenciler araştırmada numarası ile belirtilmiştir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Eldeki çalışma betimsel araştırma desenine sahip olup genel tarama modeli ile hazırlanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda kaynak kişi ve bu kişiler aracılığıyla ulaşılan veriler üzerinden inceleme yapılarak bulgulara ulaşılmıştır.

Evren Örneklem

Araştırmanın evreni Gümüşhane ilinin Kelkit ilçesinde eğitim öğretime devam eden tüm ortaokul öğrencileri, örnekleme ise Sadak İmam Hatip Ortaokulu ve Yenyol 75. Yıl İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilerdir. Her iki okula da taşıma merkezleri olmaları nedeniyle farklı köylerden öğrenciler gelmektedir. Çalışmanın yerel ağız özellikleri temelinde oluşturulmasından dolayı farklı köylerden gelen öğrencilerin örnek zenginliği sunacağı düşünülmüş ve bu amaç doğrultusunda örneklem olarak bu iki okul öğrencileri seçilmiştir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın Kelkit'te eğitim gören tüm ortaokul öğrencileri üzerinde yapılmayıp iki okul öğrencilerinin seçilmiş olması, Kelkit yöresinin farklı bölgelerindeki ağız özelliklerinin öğrencilerin yazım kurallarını uygulama becerilerine etkisinin tamamen görülememesine sebep olmuştur.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırma sürecinde nitel veri toplama tekniklerinden belgesel kaynak tarama tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin farklı zamanlarda hazırladıkları otobiyografi, anı ve masal türündeki özgün yazılardan faydalanılmıştır. Farklı verilere ulaşma ve daha fazla öğrenciye erişerek araştırmanın kapsamını arttırmak gayesiyle her öğrenciden bir örnek alınmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak ve objektif sonuçlar elde etmek amacıyla öğrencilerin bu çalışmadan bağımsız hazırladığı örnekler üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın ortaokul öğrencilerinin geneline yönelik yapılması nedeniyle her sınıf seviyesinden bütün öğrenciler ve akademik başarı düzeyinin ulaşılacak sonuçları etkilememesi adına her seviyeden öğrencinin yazısı araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin önceden hazırlamış oldukları yazı örnekleri incelenmiş ve yerel ağız etkisi ile yapılmış olduğu düşünülen yazım hataları çalışmaya aktarılmıştır. Çalışmanın kapsamı dışında kalması nedeni ile ağız etkisinin haricinde yapılan yazım hataları araştırmaya dâhil edilmemiştir. Elde edilen veriler başlıklar halinde sınıflandırılarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlar çalışmanın sonuç kısmında ayrıca maddeler halinde yazılmıştır.

2. İnceleme

2.1. Şekil Bilgisi Özelliklerinden Kaynaklı Hatalar

2.1.1. Vasıta ekinin kullanımı

Buran (1996:280), Anadolu ağızlarında kullanılan vasıta eklerinin biçimleri arasında *+InAn* ekine de yer vermiştir. “Yaygın olarak kullanılan vasıta hali eki, “ile ve ile+n” biçimlerinden ekleşen ve çeşitli fonetik değişimlerle ortaya çıkan eklerdir. (inan, inen, unan, ünen, nan, nen)” Öğrencilerden alınan örneklerde tespit edilen vasıta eki kullanımlarında ağız etkisi görülmektedir. Öğrenciler, isim kök veya gövdeleri ile çokluk ekinden sonraki vasıta hâli çekimlerini *I+nAn* şekli ile yapmışlardır.

Zorunan eve yetiştik. (23 numaralı öğrenci)

Babamınan Sefa amca atv ile geldiler. (30 numaralı öğrenci)

Ebuşunan girdik hıyarları topladı, hamakta salandı. (45 numaralı öğrenci)

Mallarınan gidirdük. (53 numaralı öğrenci)

2.1.2. Belirtme hâl ekinin yönelme hâl eki yerine kullanılması

Buran (1996:159), Anadolu ağızlarında en sık görev değişiminin belirtme hâl eki ile yönelme hâl eki arasında olduğunu ifade ederek, bu durumun Güneybatı Anadolu ağızlarında daha sık olmakla birlikte tüm Anadolu ağızlarında görüldüğünü belirtmiştir. “Anadolu ağızlarında görülen en yaygın görev aktarımı belirtme hâli eki ile yönelme hâli ekleri arasında olmaktadır. Güney-Batı

Anadolu ağızlarında biraz daha sık ve sistemli olmakla birlikte, bütün Anadolu ağızlarında görülmektedir.” Bir öğrenci, yazmış olduğu cümlede ikileme içerisindeki “yan” kelimelerinden sonra yönelme hâl eki yerine belirtme hâl ekini kullanmıştır.

İnekleri sinekler kıtlıyor, inekler de *oyanı buyanı* koşturuyor. (35 numaralı öğrenci)

2.1.3. Şimdiki zaman ekinde meydana gelen ses değişimleri

Öğrencilerin şimdiki zaman ekini yazarken, ağız kullanımlarında olduğu gibi yazdıkları örneklere rastlanmıştır. Sertan Alibekiroğlu (2019:170), Eski Anadolu Türkçesi döneminin de dâhil olduğu Türkçenin tarihi gelişim sürecinde 15. yüzyıla kadar şimdiki zaman eki olarak kullanılan müstakil bir kip ekinin olmadığını, geniş zaman ile birlikte bu zamanın “gele-yorur” birleşik fiil yapısı ile gösterildiğini belirtmiştir.

Türkçede şimdiki zaman için ayrı ve özel bir kip eki yoktu. Batı Türkçesinin ilk devri olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde de şimdiki zaman için ayrı bir kip eki yoktu. Hem şimdiki hem de geniş zamanı anlatan çekimli fiil yapısı “gele-yorur” birleşik fiil yapısı ile gösterilmekteydi. Bu birleşige bakıldığında tasviri fiil yapılarında olduğu gibi [fiil + zarf-fiil (A) + yardımcı fiil] şeklinde olduğu görülür. Dolayısıyla bu kip çekiminde “yorur” fiili yardımcı fiil özelliği taşımaktadır.

Alibekiroğlu, Türkiye Türkçesinde “yürü-” fiili ve bu fiilden gelişen “-yor” şimdiki zaman ekinin ikili biçim birim özelliğini gösterdiğini ifade etmiştir. Bugün, Türkiye Türkçesinde yürü- (< yoru-) ve bundan gelişen -yor- şimdiki zaman kip eki “ikili biçim birim” özelliği göstermektedir. (Alibekiroğlu 2019:170)

Şimdiki zaman eki “-yor”, Batı Türkçesinde “yorur” fiilinin ekleşmesiyle ortaya çıkmış yeni bir ektir. Ek bugün Anadolu ağızlarında çeşitli ses değişimlerine uğramıştır. Bu değişimlerin en fazla olduğu ağızlar, Doğu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarıdır. (Karahan 2014:43) Karahan (2014:43), şimdiki zaman ekinin Doğu Grubu ağızlarında kullanılan şekilleri arasında -y ve -i biçimlerini de göstermiştir. Araştırmada ulaşılan örneklerden birinde -i, diğerinde ise -y biçimi öğrenciler tarafından -yor eki yerine şimdiki zaman çekiminde kullanılmıştır.

Yazın mal *otaridim*. (26 numaralı öğrenci)

Ben *gidiyim*. (51 numaralı öğrenci)

Karahan (2014:44), tarafından Doğu Grubu ağızlarında kullanılan şimdiki zaman ekleri arasında gösterilen “-ir” kullanımına da öğrencilerden alınan örneklerde rastlanılmıştır.

Bizim bağumuzdaki yoncadan *keçilmir*. (27 numaralı öğrenci)

Mallarınan *gidirdük*. (53 numaralı öğrenci)

2.1.4. Çokluk II. şahıs iyelik eki ile iyelik kökenli şahıs ekinin yapısı

Karahan (2014:40) ağız gruplarını belirleyen özellikler arasında çokluk ikinci şahıs iyelik eki ile iyelik kökenli çokluk ikinci şahıs ekinin ağızlarda kullanılan biçimlerini de göstermiştir. “Eski Türkçede “-ñız/-ñiz/-ñuz/-ñüz”, Eski Anadolu Türkçesinde de “-ñuz/-ñüz” olan iyelik ve şahıs eki, bugün yazı dilimizde ünlü uyumları çerçevesinde çok şekillidir. Bu eklerin Anadolu

ağızlarında yapı bakımından gösterdiği çeşitlilik, ana ağız gruplarını belirlemeye yardımcı olur.” Karahan (2014:40), bu eklerin “-z” biçimini Doğu grubu ağızlarını diğer ağızlardan ayıran bir nitelik olarak da belirtmiştir. “Damak ünsüzü “ñ”yi koruyamayan Doğu Grubu ağızları, ek bünyesindeki “ñ” ünsüzünü düşürmüştür; ek ünlüsü, görülen geçmiş zaman ve şart kipinde kip eki ünlüsü ile kaynaşmıştır. Böylece ortaya çıkan “-z” eki, Doğu Grubu ağızlarını hem yazı dilinden, hem de diğer Anadolu ağızlarından ayırır.” Bir öğrencinin görülen geçmiş zaman kipinden sonra gelen çokluk ikinci şahıs ekini, iki farklı öğrencinin ise çokluk ikinci şahıs iyelik ekini “-z” biçimi ile kullandıkları görülmüştür.

Yemediiz yemekleri hayvanlara verelim. (23 numaralı öğrenci)

Hoca anladı kopya çektizi. (29 numaralı öğrenci)

En yakın dostum abime bile güvenmediz. (43 numaralı öğrenci)

2.1.5. Teklik I. şahıs emir eklerindeki ses değişimleri

Karahan (2014:50), teklik ve çokluk birinci şahıs emir eklerinde görülen ses değişimlerini ana ağız gruplarını belirleyen unsurlardan biri olarak göstermiş ve Doğu grubu ağızlarında bu eklin “-Im” şeklinde de kullanıldığını belirtmiştir. “Yazı dilinde “-ayım/eyim, -alım/-elim” olan bu ekler, Anadolu ağızlarında farklı yapılarla karşımıza çıkar. Doğu Grubu Ağızları: Bu ağızlarda teklik 1. şahıs emir eki, hece kaynaşması ile “-ım/-im/-èm” şekline dönüşmüştür.”

Bir öğrenci emir kipinin teklik birinci şahıs çekimini “-im” eki ile yapmış ve ekten önce gelen isimden fiil yapan “-le” yapım ekinin ünlüsünü de bu çekim neticesinde daraltarak “i” şeklinde yazmıştır.

Su almaya git ki çay demliyim. (30 numaralı öğrenci)

2.2. Ses Bilgisi Özelliklerinden Kaynaklı Hatalar

2.2.1. Kelime başı “k>g” değişimi

Karahan (2014:79), Doğu Grubu ağızlarından elde edilen çalışmada incelenen Kelkit ağzının da dâhil olduğu II. Grup ağızların özelliklerini ifade ederken, kelime başında k>g değişiminin olduğunu belirtmiştir. “Kelime başında “k>g-“ değişimi olmuştur. (gapi)” İki öğrencinin kıyafet ve koy- sözcüklerini yazarken bu ağız özelliğinin etkisi ile söz başındaki “k” ünsüzü yerine “g” ünsüzünü kullandıkları görülmüştür.

Oysa ağaca biri yengeç goymuş. (30 numaralı öğrenci)

Sonra gıyafet bölümüne geçtik. (61 numaralı öğrenci)

2.2.2. Kelime başı “t” sesinin korunması

Korkmaz (2007:96), Anadolu ve Rumeli ağızlarının Eski Anadolu Türkçesinden gelen özelliklerini ünsüzler açısından aktarırken güçlü bir t>d değişimine karşın ağızlarda t ünsüzünün korunduğu örneklerin de mevcut olduğunu belirtmektedir. “Eski Türkçeye ve EAT’ne oranla t->d-değişimi daha güçlü olmasına rağmen, Doğu Anadolu ağızları başta olmak üzere, t-‘yi devam ettiren örnekler de görülmektedir: tohan-, tiken, til, tolu, tiz, ton- vb.”

İki farklı öğrencinin dökmek kelimesini yazarken kelime başında *t* sesini kullandığı tespit edilmiştir.

İnek yemi aldım ve yem karma makinasına yemi *töktüm*. (14 numaralı öğrenci)

Elimde biberonda süt vardı, Elanur'un kafasına *töktüm*. (49 numaralı öğrenci)

2.2.3. Kelime başı “y” sesinin düşmesi

y ünsüzü, akıcı ve yarı ünlü olma özelliğinden dolayı ağızlarda kolay eriyip düşebilen bir sestir. Bu, ünsüz Doğu Grubu ağızlarında ilk hecesinde dar ünlü bulunan bazı kelimelerin başında düzenli olarak düşmüştür. Karahan (2014:31), aynı zamanda bu ses olayının Doğu Grubu ağızlarını Batı ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarından ayıran fonetik bir ölçü olarak nitelendirmiştir.

Sertan Alibekiroğlu (2013:699), bu ses olayının meydana gelmesinde Azerbaycan Türkçesinin Doğu Grubu ağızlarındaki etkisine dikkat çekmiş ve aynı ses olayına Batı Grubu ağızlarında da bulunduğunu belirtmiştir. “Türkiye Türkçesi'nin Doğu Grubu ağızlarında görülen bu ses olayına, bu gruptaki ağızların Eski Anadolu Türkçesinin kendini göstermeye başladığı tarihlerden itibaren Azeri Türkçesi'nin etki alanında olmasının büyük payı vardır.” Alibekiroğlu'nun ifade ettiği Azerbaycan Türkçesinin öğrencilerin kullandığı yerel ağız unsurlarının üzerindeki etkisine çalışmamızda ele aldığımız şimdiki zaman eki olarak öğrencilerin “-ir” yapısını kullandığı cümleler de örnek teşkil etmektedir.

İki farklı öğrencinin *yine* sözcüğünü *ine* şeklinde yazmaları, ağız kullanımına ait fonetik bir ölçünün yazı diline aktarılmasının bir göstergesidir.

Kedi *ine* acıkmış. (11 numaralı öğrenci)

İne bir gün bitane kız olmuştur. (44 numaralı öğrenci)

2.2.4. Kelime içi “t” sesinin düşmesi

Caferoğlu (1963:9), iç ses olan “t” ünsüzünün Anadolu ağızlarında bazı seslerden sonra telaffuz edilmediğini belirtmiştir. “-t=∅ Yalınız içses ve sonses olarak, daha fazla -s-den, tektük olarak da k~h ve ş, f lerden sonra telâffuz edilmezler.” Bir öğrencinin de Caferoğlu'nun açıklamasına uygun olarak çiftçi kelimesini f sesinden sonra gelen t sesini düşürerek yazdığı görülmüştür.

Düzenli olan *çifçi* her gün hayvanlarının kapısını süpürüp öyle gidiyormuş. (12 numaralı öğrenci)

2.2.5. Kelime içi “ğ>y” değişimi

Karahan (2014:86), Doğu Grubu ağızlarının II. derecedeki alt gruplarının özelliklerini ifade ederken Gümüşhane ağızlarında iki ünlü arasında “ğ>y” değişimi olduğunu belirtmiştir. “İki ünlü arasında “ğ>y” değişimi görülür. (soyuk)” Öğrencilerin de “eğer”, “soğuk” ve “diğer” kelimelerini yazarken iki ünlü arasındaki “ğ” ünsüzü yerine “y” ünsüzünü kullandıkları görülmektedir.

Eyer sakıncası olmasa. (33 numaralı öğrenci)

Sonra *diyer* köpeğime sinirlenip onu azıtmaya karar verdim. (26 numaralı öğrenci)

Ben onlardan ay olarak *büyüyüm*. (36 numaralı öğrenci)

Ben gittikçe okuldan *soyuyordum*. (50 numaralı öğrenci)

Benzer bir şekilde ğ>y değişiminin, “ğ” sesinin bir ünlü ile akıcı ünsüz olan “l” ünsüzü arasında yazıldığı ögüle ve eğlen- kelimelerinde de gerçekleştiği görülmüştür.

Pati çok *eylendi* Minnoş da öyle. (10 numaralı öğrenci)

Çoban köylülerle *eylenmek* istemiş. (19 numaralı öğrenci)

Hepimiz bir arada çok *eyleniyorduk*. (21 numaralı öğrenci)

Öyle arası maç oynuyorduk. (21 numaralı öğrenci)

Gezmeye gidersen, *eylenirsin*. (55 numaralı öğrenci)

2.2.6. Kapalı heceler sonundaki “ç>ş” sızıcılığı

Türkiye Türkçesi ağızlarında sıklıkla görülen ç>ş değişimine araştırma kapsamında öğrencilerden alınan cümlelerde de rastlanmaktadır. Anadolu ve Rumeli ağızlarının çoğunda bu ses olayının görüldüğünü Gülsevin (2008:382), “Anadolu ve Rumeli’nin pek çok ağızında, /ç/ sesi, kapalı hecenin son sesi konumuna gelince sızıcılılaşabilmektedir.” cümlesiyle belirtmiştir. Bazı örneklerde de öğrenciler, Gülsevin’in ifade ettiği gibi kapalı heceler sonundaki ç ünsüzünü ağız etkisiyle sızıcılılaştırarak ş şeklinde yazmışlardır.

Ağaşa yengeci soymuş oraya koymuşlar. (21 numaralı öğrenci)

Kara demlikte çay demledik, yedik, *iştik*. (27 numaralı öğrenci)

2.2.7. Kelime içi “ğ” sesinin düşmesi

Korkmaz (2007:99), ünsüz düşmesinin bütün ağızlarda görülebilen bir ses olayı olduğunu belirterek; r ve l ünsüzlerine kıyasla daha az görülmekle birlikte f, n, ñ, y, k, h, ğ ünsüzlerinin de düşebildiğini söylemiştir. “Ünsüz düşmesi bazı ağızlarda daha sık bazılarında daha seyrek olmak üzere hemen bütün ağızlarda görülebilen bir ses olayıdır. En çok düşen ses iç ve son seslerde olmak üzere r, l gibi akıcı ünsüzlerdir. Düşme olayı daha seyrek olmak üzere f, n, ñ, y, k, h, ğ gibi ünsüzlerde de görülür”

İki örnekte öğrenciler, tuğla ve doğru kelimelerini ğ sesini düşürerek yazmışlardır.

Artık evini *tuladan* yaptı. (46 numaralı öğrenci)

Seslenip ona *doru* koşmuş. (63 numaralı öğrenci)

2.2.8. Kelime içi ünlü yuvarlaklaşması

Korkmaz (1992:46), ağızlarda dudak ünsüzünün yanında olmayan ünlülerin de yuvarlaklaşma eğilimi gösterebileceğini belirtmiştir. “Türkiye Türkçesi ağızlarında serpinti şeklinde de olsa, dudak ünsüzlerinin yanında bulunmadığı halde, düz ünlüsü yuvarlaklaşmış örnekler de vardır: çek- > çöz-, alış- > oluş-, çeşme > çöşme, ek- > ök-, çekirge > çökürge, ertes- > örtesi gibi”.

Bir öğrenci, balık kelimesini ağız etkisiyle l sesini yuvarlaklaştırarak baluğ şeklinde yazmıştır.

Ve *baluğ* tutuyorduğ. (27 numaralı öğrenci)

2.2.9. Kelime içi ünlü düzleşmesi

Bir öğrencinin alıntı kelime olan *futbol* kelimesini ilk hecesindeki ünlüyü düzleştirerek *fitbol* şeklinde yazdığı tespit edilmiştir. Korkmaz (2007:93), bu ses olayının ağızlarda oldukça güçlü olduğunu ifade etmiştir. “Anadolu ve Rumeli ağızlarında da bölgeden bölgeye bazı farklı durumlar tespit edilmekle birlikte, kelime kök ve gövdelerinde yazı diline aykırı olarak dudak benzeşmesinin oldukça güçlü olduğu görülüyor: armut / armıt, çamur / çamır, çavuş / çavış, yağmur / yāmır, davul / davıl vb.”

Hepimizin *fitbol* sevdası çoktur. (39 numaralı öğrenci)

2.2.10. Kelime sonu “k>g/ğ” değişimi

Anadolu ağızlarında en sık görülen ve oldukça geniş bir kullanım sahasına sahip olan k>g değişiminin çok sık olmamakla beraber son seste de görüldüğü Caferoğlu (1963:11) tarafından belirtilmiştir. “-k>-g Tek tük kelimelerde dağınık olarak bulunur.” Öğrencilerden alınan örneklerde bilinen geçmiş zamanın çokluk birinci şahıs çekiminde ve balık kelimesinde bu değişimin yapıldığı görülmüştür.

Ve *baluğ* tutuyorduğ. (27 numaralı öğrenci)

Ebuşunan girdik hıyarları *topladuğ*, hamakta *salanduğ*. (45 numaralı öğrenci)

2.2.11. Kelime içi “v>f” değişimi

Caferoğlu (1963:17), söz içindeki v>f değişiminin ağızlarda genellikle yabancı kelimelerde gerçekleştiğini ve söz başına göre daha çok görüldüğünü belirtmiştir. “-v->-f- . Daha fazladır ve ekseriyetle yabancı kelimelerde görülmektedir.” Kahve ve kahvaltılık kelimelerinin kullanıldığı iki cümlede öğrenciler, ağız etkisiyle v ünsüzü yerine f ünsüzünü tercih etmişlerdir.

Akşamları köyün *kahfesine* gideriz. (38 numaralı öğrenci)

Sabah uyandım altı gibi elimi yüzümü yıkadıktan sonra *kahfaltımı* yaptım. (24 numaralı öğrenci)

2.2.12. Kelime sonu “r” sesinin düşürülmesi

Tonsuz ve sızıcı bir ünsüz olan “r” sesinin kelime sonlarında düşmesi konuşma dilinde sıkça rastlanılan bir durumdur. Gülensoy (1988:68), Anadolu ağızlarında sıkça düşen ünsüzler arasında “r” ünsüzünü de göstermiştir. “Türkiye Türkçesi ağızlarının en karakteristik ses özelliklerinden biri de ünsüz düşmesidir. Genel olarak Anadolu ağızlarında Doğu kökenli sözcüklerde /f/, /ğ/, /h/, /k/, /n/, /r/, /t/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düştüğü tespit edilmiştir.” Öğrenciler, bilhassa şimdiki zaman kipinin -yor ekini ve bir kelimesini son ses olan “r” sesini düşürerek yazmışlardır.

Neden bana hiç yardım *etmiyon*? (15 numaralı öğrenci)

Hep top *oynuyoz*. (17 numaralı öğrenci)

Okula da hiç gelmek *istemiyom*. (21 numaralı öğrenci)

Hoca *geliyo*, ders *başlıyo*. (20 numaralı öğrenci)

Muttalip ağaçta *bağırıyo*. (30 numaralı öğrenci)

Köpekleri bizi süpürten adam beni *çağırıyodu*. (30 numaralı öğrenci)

Kim olduğunu da merak *ediyoduk*. (25 numaralı öğrenci)

Bi abim var. (28 numaralı öğrenci)

Toplanırsız *bi* arada oyunlar oynar sevinirsiniz. (32 numaralı öğrenci)

Bir arkadaşım la baya *bi* yürüdük. (25 numaralı öğrenci)

2.2.13. Kelime içi “h” sesinin düşmesi

Gülensoy (1988:65), tarafından ağızlarda sıklıkla düştüğü ifade edilen ünsüzlerden biri de “h” ünsüzüdür. Bir öğrenci, istirahat kelimesini “h” sesini düşürerek *istiraat* şeklinde yazmıştır.

Kendi evlerinde *istiraat* ederken bir kurt gelmiş. (71 numaralı öğrenci)

2.2.14. Çok heceli kelimelerin sonundaki “ı,u,ü” seslerinin “i” sesi ile karşılanması

Yazı dilinde çok heceli kelime gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan “ı,u,ü” ünlüleri, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında “i” ünlüsü ile karşılanır. Bu özellik her iki ağız diğer Anadolu ağızlarından ayırmaktadır. Bu ağızlarda teklik 3. şahıs iyelik eki “-i, -si”; yükleme hâli eki “-i”; soru eki “-mi; görülen geçmiş zaman kipinin teklik 3. şahıs eki “-di”-dir. “ı, u, ü” ünlüleri ile biten yapım eklerinin de bu ağızlarda sadece düz, dar, ince ünlülü şekilleri kullanılır. (Karahana 2014:11-12)

Karahana (2014:12)’ın belirttiği teklik üçüncü şahıs iyelik ekinin “+i” şeklinde kullanımı ve isimden fiil yapan “-la” yapım ekinin şimdiki zaman ekinin etkisiyle daralıp ağız etkisiyle “-li” şeklinde yazımı öğrencilerden alınan örneklerde tespit edilmiştir.

İnekleri sinekler *kıtlıyor*, inekler de oyanı buyanı koşturuyor. (35 numaralı öğrenci)

Okullar açılıncaya kadar Erzincan’da *kalirim*. (37 numaralı öğrenci)

Annemin *adi* Niymet. (68 numaralı öğrenci)

2.2.15. Kelime sonu “z>s” değişimi

Caferoğlu (1963:22) z>s değişiminin oldukça çeşitli olduğunu ve bolca görüldüğünü ifade etmektedir. Aynı zamanda bizim tespit ettiğimiz az kelimesinin as şeklindeki yazımına da bu maddeyi açıkladığı kısımda örnek olarak yer vermiştir. “-z>-s Nispeten bolcadır ve kendinden sonra gelen kelime başı konsonunun durumuna bağlıdır. as [Sür. C. VII. 306] < az;”

Biz *as* kalsın otele gidecektik. (24 numaralı öğrenci)

2.2.16. Kelime sonu “p>b” ötümlüleşmesi

Gülsevin (2002:36), ağızlardaki en belirgin ses olaylarından birinin de ötümlüleşme olduğunu belirtmiştir. “Türkiye Türkçesi ağızlarındaki en karakteristik fonetik eğilimlerden biri, ötümsüz ünsüzlerin ötümlüleşmesi olayıdır. Oğuz lehçe ve ağızlarına göre, bu ötümlüleşme dereceleri ve

yoğunluğu farklılık gösterebilmektedir.” Öğrencilerden biri “*sahip*” kelimesinin son sesi olan “p” sesinin yerine, kelimedenden sonra “-sIz” eki geldiğinde “b” sesini kullanmıştır.

Bu hayvanlar *sahibsizmiş*. (12 numaralı öğrenci)

2.2.17. Alınma kelimelerdeki uzun ünlülerin normal süreli ünlüye dönüşmesi

Karahan (2014:2), Doğu Grubu ve Kuzey Grubu ağızlarında alıntı kelimelerdeki uzun ünlülerin sistemli olarak kısaltıldığını belirtmektedir. “Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızları alınma kelimelerdeki uzun ünlüleri sistemli olarak kısaltıp, normal uzunluktaki ünlülere dönüştürürler.” Yine Karahan (2014:56), Doğu Grubu ağızlarını Kuzeydoğu ve Batı Grubu ağızlarından ayıran özellikler arasında alınma kelimelerdeki uzun ünlülerin kısalmasını da sayarak “çare” kelimesini örnek göstermiştir. “Alınma kelimelerdeki uzun ünlüler bu ağızlarda kısadır (çare).” Bir öğrencinin Karahan tarafından örnek gösterilen “çare” kelimesinin uzun ünlüsünü ağız etkisiyle kısaltarak “çağre” şeklinde yazdığı görülmüştür.

Son *çağremiz* oturup sabah olmasını beklemektir. (42 numaralı öğrenci)

2.2.18. Ek ünlülerinde meydana gelen yuvarlaklaşmalar

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşıyan ekler, bugün Anadolu ağızlarının bir kısmında yuvarlaklıklarını korumaktadır. Doğu Grubu ağızları içinde en sistemli yuvarlaklaşma, II. ve III. grup ile kısmen IV. grupta yer alan ağızlarda görülür. (Karahan 2014:60) Kelkit ağızı, Karahan (2014:80) tarafından yuvarlaklaşmanın en sık görüldüğünü belirttiği II. Grup ağızlarına dâhil edilmiştir. Öğrenciler tarafından bu yuvarlaklaşmaların örneği çokluk I. şahıs iyelik eki ile ve görülen geçmiş zaman kipinin çokluk I. şahıs çekimlerinde yazıya yansıtılmıştır. Karahan (2014:80) ayrıca çokluk I. şahıs eklerinde görülen ünlü yuvarlaklaşmasının düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozduğunu belirtmiştir. Öğrencilerden alınan örneklerde de bu ek kullanıldığı yerlerde düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir.

Bizim *bağumuzdaki* yoncadan keçilmir. (27 numaralı öğrenci)

Ebuşunan girdik hıyarları *topladağ*, hamakta *salandağ*. (45 numaralı öğrenci)

Mallarınan *gidirdük*. (53 numaralı öğrenci)

2.2.19. Ek ünlülerinde meydana gelen daralmalar

Korkmaz (2009:460), addan sıfat türeten ekler arasında “+cA” ekini de göstermiştir.

Bu ek, genellikle "gibi olma, kadar olma", "nitelik" ve "davranış" bildiren bazı sıfatlar yapar: adarnca (davranış), çocukça (huy), erkekçe (direniş), insanca (hareket), usulünce (girişim), bunca (iş), onca (yorgunluk) gibi. bu ek tek tük iyelik veya +CAs/nA ekiyle genişletilmiş örnekleri de vardır: ağırlığınca (altın), boyunca (evlat), gönlünce (hareket), ilikadınca (ibadet), yeterince (tanık), çocukçasına (nazlanma), dostçasına (anlaşma), hakçasına (iş), kolaycasına (kazanç) gibi.

Öğrencilerin “+cA” yapım ekinin ünlüsü olan “a” sesini daraltarak “ı” şeklinde kullandığı örneklere rastlanmıştır.

Ortancı kuzucuk evini tahtadan yapmış. (13 numaralı öğrenci)

Ortancı kardeş ise ben dağları, tepeleri aşarım bir prenses bulurum demiş. (22 numaralı öğrenci)

Üç kardeşiz, ben *ortancı* kardeşim. (41 numaralı öğrenci)

2.2.20. Kelime içi “u” sesinin türemesi

Eren (2022:397), tavşan kelimesinin Eski Türkçeden başlayarak Orta Türkçede de *tavışgan* biçiminde kullanıldığını belirtmiştir. İki farklı öğrencinin de mensubu oldukları ağız özelliklerinin Eski Türkçeye ait nitelikleri bünyesinde yaşatmaya devam etmesi nedeniyle tavşan kelimesini, “v” ve “ş” sesleri arasında bir “u” ünlüsü türeterek yazdıkları görülmüştür.

Yarış *tavuşanı*. (47 numaralı öğrenci)

Yılan da orman da gezerken bu *tavuşanı* görmüş. (34 numaralı öğrenci)

2.2.21. Ek ünlüsünden sonra “n” sesinin türemesi

Korkmaz (2009:344) addan sıfat türeten ekler arasında “+DA+ki” yapısını da göstermiştir. Bir öğrencinin de bu yapıyı kasaba kelimesine ekleyerek kullandığı ve bu yapıdan sonra gelen çokluk ekinden önce “n” sesini türettiği görülmüştür.

Kasabadakinler eski hallerine dönüp yaşamlarına devam etmişler. (48 numaralı öğrenci)

2.2.22. İlk hecede “ü>ö” değişimi

Kelkit ağızlarında dilin orta damağa temas etmesi sonucu “ü” ünlüsü ile “ö” ünlüsü arasında bir ö sesi ortaya çıkar. İki öğrencinin “ü” ünlüsü yerine bu sesi tercih ettiği ve büyücü ve güzel kelimelerinin ilk hecelerindeki “ü” sesini “ö” ile yazdıkları belirlenmiştir.

Emrin olur padişahım diyip *böyücüyü* çağırmış. (44 numaralı öğrenci)

Gözel bir ders oldu. (54 numaralı öğrenci)

3. Sonuç

Kelkit yöresinde eğitimine devam eden her sınıf düzeyinden seksen ortaokul öğrencisi araştırma kapsamına alınmış ve bu öğrencilerin farklı zamanlardaki Türkçe derslerinde yapmış oldukları yazma çalışması örnekleri, öğrencilerin yazım kurallarını uygulama becerisi üzerindeki yerel ağız kullanımlarının etkisinin belirlenmesi amacıyla incelenmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin sahip oldukları yerel ağızlara ait dil özelliklerinin yazım kurallarını uygulama becerilerini önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Öğrencilerin yazılı anlatıma dayalı ifade kabiliyetleri üzerinde ağız unsurlarının etkili olduğu belirlenmiştir.

Konu bütünlüğünden ve araştırma amacından sapmamak adına öğrencilerin yapmış oldukları yazım hatalarından sadece ağız etkisi ile yapılanlar ele alınarak; bu hatalar yapıma kaynaklarına göre şekil ve ses bilgisi temel başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Verilerin irdelenmesi sonucu öğrencilerin yerel ağız kullanımlarından kaynaklı toplam yetmiş iki hatalı kullanım yaptıkları görülmüştür. Bu hatalı kullanımların elli sekiz tanesi ses bilgisi, on dört tanesi ise şekil bilgisi özelliklerinden kaynaklanmıştır.

Öğrenciler tarafından yerel ağız kullanımlarına dayalı yapılan yirmi ikisi ses bilgisi, beşi şekil bilgisi özelliklerine dayalı ağız kullanımlarından kaynaklanmak üzere toplam yirmi yedi farklı hata tipi tespit edilmiştir.

Şekil bilgisi özelliklerine dayalı hata tiplerinden en çok yapılan hatalı kullanım vasıta ekinin yanlış yazılması, ses bilgisi özelliklerine dayalı hata tiplerinden en çok yapılan hatalı kullanım ise kelime sonu r ünsüzünün düşürülmesi olmuştur.

Öğrencilerin ses bilgisine dayalı hataları daha çok yapmalarında günlük konuşma dilinin yerel ağız eksenli olması ve dilde en az çaba ilkesinin etkisiyle konuşma dilindeki eksiltmeli kullanımların yazı diline yansması etkili olmuştur.

Türkçe dersi kapsamında yazma becerilerini geliştirmeye yönelik yapılan yazı çalışmalarında konuşma diline ait unsurlara sıkça rastlanması, öğrencilerin yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkı kavramada güçlük çektiklerini göstermektedir.

Yerel ağız kullanımından kaynaklanan yazım hatalarının sınıf seviyesi arttıkça azaldığı tespit edilmiştir. Bu durum Türkçe eğitiminin belirli bir süreç sonucunda öğrencilere yazım kurallarını uygulama becerisi kazandırabileceğinin bir göstergesidir.

Öğrencilerin şekil bilgisi kullanımlarını yerel ağız etkisi ile konuşma dilindeki gibi tercih etmeleri, aynı zamanda dil bilgisi alanına yönelik hedeflerin de öğrenciler tarafından kavranmasında güçlükler yaşandığını göstermektedir.

Farklı ağız gruplarına veya bir ağız grubunun farklı alt gruplarına ait bölgelerde yapılacak benzer çalışmalarla yerel ağız kullanımlarının öğrencilerin yazma ve yazım kurallarını uygulama becerilerine etkisi daha kapsamlı bir şekilde ortaya konulabilir.

Türkçe dersinin temel dil becerilerini edindirme noktasında bilhassa kırsal kesimde eğitim gören öğrenciler üzerindeki yerel ağza ait dil özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve Türkçe dersine ait eğitim öğretim faaliyetleri plânlanırken öğrencilerin yaşadıkları bölgenin ağız kullanımlarına dikkat edilmelidir.

Öğrenciler tarafından yapılan yazım kurallarını telafi etmeye yönelik çalışmalarda yerel ağız kullanımlarının göz önünde bulundurulması daha sistemli çalışmalara olanak sunacak olup süreç sonunda hedeflenen kazanımlara erişilmesini kolaylaştıracaktır.

Öğrencilere ağız kullanımlarından kaynaklı yapmış oldukları yazım hataları, sebepleri ile gösterilerek bu ağız kullanımlarının ses ve şekil özellikleri dil bilgisi kapsamında ifade edilebilir. Bu sayede öğrenciler yazma ve yazım kurallarını uygulama becerilerine etki eden ağız kullanımlarını daha detaylı görüp yazma becerileri açısından hedeflenen niteliklere daha etkili ulaşabilirler.

Kaynaklar

- Aktaş, Şerif ve Osman Gündüz (2004). *Yazılı Ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alibekiroğlu, Sertan (2013). “Türkçede Önseste Y”. *Turkish Studies*, S. 8/1, s. 699.
- Alibekiroğlu, Sertan (2019). “Türkiye Türkçesinde İkili Biçim Birimler”. *Türük*, S. 17, s. 170.
- Alyılmaz, Cengiz ve Semra Alyılmaz (2018). “Ağız Bilimi Çalışmalarının Türkçe Eğitimi Açısından Önemi”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 45, s. 8.
- Buran, Ahmet (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Buran, Ahmet (2002). “Konuşma Dili Yazı Dili İlişkileri Ve Derleme Faaliyetleri”. *Türkbilig*, S.4, s. 97-104.
- Buran, Ahmet (2011). “Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Turkish Studies*, S.6, s. 41-54.
- Caferoğlu, Ahmet (1963). “Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri”. *Belleten*, s. 1-32.
- Demir, Nurettin (2002). “Ağız Terimi Üzerine”. *Türkbilig*, S.4, s.105-116.
- Eren, Hasan (2022). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Güler, Meryem ve Osman Mert (2020). “Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarındaki Konuşma Dili Unsurlarının Giderilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması”. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 41, s. 220-242.
- Gülsevin, Gürer (2008). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: (Ç > Ş Değişmesi)”. *Turkish Studies*, S. 3, s. 378-387.
- Gülsevin, Gürer (2002) *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri - Metinler - Sözlük)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karahan, Leyla (2014). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2007). “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller”. *Belleten*, s. 96.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Küçük, Murat (2013). “Anadolu Ağızlarındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri -Ünsüzler”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S. 20, s. 39-78.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özbay, Murat (2005) “Ana Dili Eğitiminde Konuşma Becerisini Geliştirme Teknikleri”. *Journal of Qafqaz University*, S. 16, s. 177-184.

Sarıca, Bedri ve Ramazan, Eryılmaz (2016). “Ortaokul Öğrencilerinin Yerel Ağız Özelliklerinin Konuşma Becerilerine Etkileri”. *9. Uluslararası Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kurultayı*, s. 57-70.

Savran, Hülya (2018). “Türk Dilinde Yuvarlaklaşma Olayı Ve Dudak Uyumu”. *Türkbilig*, S. 35, s. 89-96.

Türk Dil Kurumu (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.